

เมื่อวิกฤตสุด วิธีได้มาซึ่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่

ที่มีฐานการยอมรับกว้างและสมรรถนะทางปัญญาสูง

ประเวศ วะสี

๑. วิกฤตการณ์ประเทศไทย

วิกฤตประเทศไทย ๒๕๖๓ เป็นวิกฤตใหญ่ ที่วิกฤตทุกด้านเข้ามาบรรจบกันคือ (๑) ความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่แก้ไม่ได้ (๒) วิกฤตเศรษฐกิจที่เชื่อมกับระบบเศรษฐกิจโลกที่พิกุลพิกุลและผกผันอย่างรุนแรงรวดเร็ว (๓) วิกฤตทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ความแห้งแล้งสลับกับน้ำท่วมซึ่งรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ปัญหาฝุ่นพิษปกคลุมประเทศ (๔) วิกฤติการระบาดของโควิด-๑๙ ซึ่งกระทบองค์การของประเทศไทยทุกส่วนอย่างรุนแรง การระบาดทำนองนี้จะเกิดขึ้นซ้ำๆ อีก (๕) ความขัดแย้งทางการเมืองและอารมณ์ความรู้สึกไม่พอใจในการบริหารจัดการบ้านเมืองของมหาชนที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การชุมนุมประท้วงของเยาวชนกำลังขยายตัวเป็นตัวอย่าง

ทั้งหมดนี้เชื่อมโยงกันเป็นวิกฤตใหญ่ที่ซับซ้อนและยากอย่างยิ่ง ไม่มีรัฐบาลใดในแบบเดิมๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลเผด็จการทหาร หรือรัฐบาลลูกผสมโดยการเลือกตั้งแบบปัจจุบันจะแก้ไขได้ เพราะไม่ได้รับการยอมรับและมีสมรรถนะสูงพอที่จะเผชิญปัญหาที่ใหญ่และยากขนาดนี้ได้ แล้วจะทำอย่างไร ก่อนอื่นต้องเข้าใจสาเหตุ

๒. สมุทัย - สังคมเชิงอำนาจกับการขาดสมรรถนะทางปัญญา

สังคมไทยเป็นสังคมที่คิดเชิงอำนาจ มีสัมพันธภาพและโครงสร้างเชิงอำนาจ สังคมเชิงอำนาจจะสนใจการเรียนรู้น้อย จึงขาดสมรรถนะทางปัญญา ในครั้งโบราณที่ปัญหาเข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา การใช้อำนาจอาจจะได้ผล แต่สังคมปัจจุบันต่างจากสังคมโบราณโดยสิ้นเชิง ที่เป็นระบบซับซ้อน (Complex system) หลายมิติ เข้าใจยาก แปรผันรวดเร็ว เกิดโกลาหลได้ง่าย จากปัจจัยทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น ในสังคมชนิดนี้การใช้อำนาจไม่ได้ผล ดังที่ฝรั่งก็พูดว่า “Power is less and less effective” แต่สังคมไทยก็ยังไม่รู้ตัวและปรับตัวไปใช้สมรรถนะทางปัญญา อย่าว่าแต่การใช้อำนาจจะไม่ได้ผลเลย แม้การใช้ความรู้สำเร็จรูปโดยไม่เรียนรู้ก็ไม่ได้ผล ดังที่คนอังกฤษชื่อ Robert Chamber ไปวิจัยว่าทำไมการพัฒนาในโลกจึงไม่ได้ผล แล้วสรุปว่าเป็นเพราะมีการใช้ความรู้โดยไม่เรียนรู้ เราเห็นนักการเมืองของเราไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือนเป็นนักเรียนรู้มากน้อยเพียงใด และยังข้าราชการอีกด้วย ทั้งวัฒนธรรมทั้งกฎหมายล้วนเป็นปัจจัยให้คิดเชิงอำนาจและใช้อำนาจทั้งสิ้น จึงขาดสมรรถนะทางปัญญาโดยทั่วตลอด แก่ปัญหาอะไรไม่ได้ ปัญหาต่างๆ สะสมรุมเร้ามากขึ้นๆ จนวิกฤตใหญ่และออกจากสภาวะวิกฤตไม่ได้

๓. การเมืองที่แตกแยกและมุ่งเอาชนะกัน ไม่มีสมรรถนะทางปัญญา

รัฐบาลทักษิณเมื่อเริ่มต้นได้รับการเลือกตั้งมาอย่างล้นหลาม ถ้าใช้สมรรถนะทางปัญญาก็จะเป็นโอกาสของบ้านเมือง แต่ก็มีกลุ่มความคิดเชิงโค่นล้มหรือคิดเชิงอำนาจผสมอยู่ด้วยทำให้เสียโอกาส เพราะฝ่ายตรงข้ามย่อมต้องพยายามทำลาย นี่คือการเมืองเชิงต่อสู้ทำลายกันเพราะคิดในเชิงอำนาจ วิกฤตในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ถ้าใช้สมรรถนะทางปัญญาก็มีทางออกในระบบรัฐสภา แต่การคิดเชิงอำนาจก็ทำให้มีการรัฐประหาร ๒๕๕๗ ซึ่งสร้างความแตกแยกทางการเมืองเรื่อยมาจนทุกวันนี้ ในช่วงรัฐบาลเผด็จการคสช. ๕ ปี ก็เป็นการเสียโอกาสที่ขาดการใช้สมรรถนะทางปัญญา ทำให้บ้านเมืองเดินมาสู่จุดวิกฤตใหญ่ในวันนี้

๔. รัฐมนตรีตามโควต้าพรรคไม่การันตีว่าจะมีสมรรถนะทางปัญญา

รัฐบาลที่ไม่มีนายกรัฐมนตรีที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและมีอำนาจต่อรองสูงที่จะสรรหาคนที่ดีและเก่งที่สุดมาเป็นคณะรัฐมนตรี ย่อมมีสมรรถนะในการบริหารประเทศต่ำ

การได้รัฐมนตรีตามโควต้าพรรค ไม่การันตีว่าจะได้คนดีและคนเก่งที่สุดมาบริหารบ้านเมือง คณะรัฐมนตรีที่มีสมรรถนะในการบริหารต่ำไม่สามารถพาประเทศฝ่าวิกฤตไปได้ แต่จะซ้ำเติมให้ประเทศวิกฤตมากขึ้น

๕. จะคิดเพียงล้มรัฐบาลเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องคิดว่าอย่างไร

จะมีรัฐบาลใหม่เป็นที่ยอมรับ และมีสมรรถนะในการบริหารประเทศได้

การล้มรัฐบาลนั้นไม่ยากเท่ากับการจัดตั้งการปกครองประเทศที่ลงตัว หลังจากนั้นเรื่องนี้มีให้เห็นมากมายในประวัติศาสตร์ระยะใกล้และไกล ในทศวรรษที่แล้วโลกตะวันตกตื่นตัวกันมากกับปรากฏการณ์ “อาหรับสปริง” ที่ประชาชนในประเทศอาหรับหลายประเทศลุกฮือขับไล่รัฐบาลเผด็จการของตน แต่ไม่ซำก็ผิดหวัง อย่างเช่นที่อียิปต์หลังโค่นล้มประธานาธิบดีมูบารัคลงได้ เดียวนี้ก็ยังมียานพลชีชีมาเป็นประธานาธิบดี หรือขบวนการ ๑๔ ตุลาคมที่โค่นล้มรัฐบาลทหารได้ ก็ไม่สามารถจัดการปกครองได้ เพื่อนร่วมรุ่นโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาของผมคนหนึ่งต่อมาไปเรียนโรงเรียนนายร้อย ขณะที่ดำรงตำแหน่ง**ผบ.ทบ.** เขาบอกเพื่อนเก่าโรงเรียนเตรียมอุดมว่า “ยึดอำนาจไม่ยากแต่หลังจากยึด ยากฉิบหาย อ้าวไม่ทำเด็ดขาด” หรือ ดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ก็เคยพูดว่า “เมื่อพวกผมอยู่ในป่าก็คิดยึดอำนาจรัฐ แต่โชคที่ไม่สำเร็จ!” มีคนโชคดีหลายคนในประวัติศาสตร์

เมื่อบ้านเมืองวิกฤตและรัฐบาลไม่มีสมรรถนะในการบริหาร เป็นธรรมดาที่จะมีประชาชนประท้วงหรือคิดโค่นล้มรัฐบาล **อย่าลืมนึกกันล่วงหน้าว่าถึงเวลานั้น ที่รัฐบาลเก่าลาออกหรือถูกขับไล่ จะมีกระบวนการอย่างไรที่จะได้รัฐบาลใหม่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและมีสมรรถนะทางปัญญาที่จะพาบ้านเมืองพ้นวิกฤต**

๖. ต้องผลึกวิธีคิดจึงจะได้รัฐบาลที่มีคุณสมบัติดังกล่าว

ถ้ายังคิดแบบเดิม ก็จะได้รัฐบาลซ้ำซากๆ แบบเดิม ไม่ว่าจะเผด็จการเต็มตัว ประชาธิปไตยครึ่งใบ หรือประชาธิปไตยเต็มใบ คือรัฐบาลที่ขาดสมรรถนะทางปัญญาที่สามารถพาชาติพ้นวิกฤต

คิดแบบเดิมๆ คือการคิดแบบแยกส่วน แบ่งข้างแบ่งขั้ว แล้วก็คิดเชิงปฏิบัติต่อสู้กันไปมาระหว่างขั้วที่ต่างกัน แทนที่จะรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ เสียเวลากับการต่อสู้ระหว่างกันเองเสียมากกว่าร่วมกันพัฒนาปัญญาฝ่าฟันสิ่งยาก ดังปรากฏในการปฏิบัติของสภาผู้แทนราษฎรในปัจจุบัน การที่แบ่งแยกเด็ดขาดเป็นฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายค้าน ที่เราเอาตัวอย่างตะวันตกมาและเห็นว่าดีนั้น ที่แท้ไม่สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติและกำลังก่อให้เกิดวิกฤติระบบการเมือง ในประเทศตะวันตกทุกวันนี้ ที่การเมืองแบ่งขั้วสุดๆ (polarised) ที่ไม่ดำเนินตามความเป็นเหตุเป็นผล แต่สุดแต่ว่าเป็นพวกใครมากกว่า อย่างเมื่อเร็วๆ นี้ วุฒิสภาอเมริกาปฏิเสธที่จะรับฟังหลักฐานที่รับรู้อย่างดีว่าประธานาธิบดีทรัมป์ไม่ผิด เพราะเป็นพวกเดียวกัน Steven Brill คนอเมริกันตั้งคำถามว่า “เรามาสู่จุดนี้ได้อย่างไร” ประเทศมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุด บัดนี้มีความเหลื่อมล้ำสุดๆ มีการเมืองที่แบ่งขั้วสุดๆ และมี dysfunctional government หรือรัฐบาลที่พิการ อารยธรรมตะวันตกกำลังเสื่อมเพราะวิธีคิดที่ผิด เราไม่ควรจะเอาอย่างเขาเรื่อยไป

แล้ววิธีคิดที่ถูกคืออย่างไร

คือวิธีคิดที่สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติหรือกฎของธรรมชาติ

ความจริงตามธรรมชาติคือความเป็นเหตุเป็นผล หรือความเป็นกระแสของเหตุปัจจัยที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า **อิทัปปัจจยตา** อิทะ แปลว่านี้ ความหมายก็คือ นี่ทำให้เกิดนี้ นี่ทำให้เกิดนี้ นี่ทำให้เกิดนี้ เรื่อยมาและเรื่อยไป

หรือกระแสของความเป็นเหตุปัจจัยที่หมุนเนื่องไม่ขาดสาย ไม่มีอะไรเกิดขึ้นหรือทรงตัวอยู่อย่างเอกเทศโดยไม่สัมพันธ์กับเหตุและการก่อผลต่อไป ไม่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ตายตัว จึงไม่มีสถานะสุดโต่ง (Extreme) แบ่งข้างแบ่งขั้ว มีแต่ความเป็นเหตุเป็นผล

ท่านจึงเรียกว่าเป็น **“ทางสายกลาง”** หรือ มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายปัญญา เพราะเป็นทางแห่งความเป็นเหตุเป็นผลล้วนๆ ไม่แบ่งข้างแบ่งขั้ว ไม่มีสถานะสุดโต่ง

ยามสงครามคนในชาติไม่ทะเลาะกัน แต่รวมตัวเอาชนะศัตรู

วิกฤตใหญ่ประเทศไทย ๒๕๖๓ ใหญ่กว่าสงครามพม่ามากนักเพราะซับซ้อนและวิกฤตทุกมิติ การเมืองแบบแบ่งแยกและแตกแยกเอาชนะสงครามครั้งนี้ไม่ได้ **ต้องพลิกมาใช้ทางสายกลาง**
ทางการเมือง

นั่นคือใช้ปัญญาหรือความเป็นเหตุเป็นผลล้วนๆ โดยไม่แบ่งข้างแบ่งขั้ว

๗. วิธีได้มาซึ่งนายกรัฐมนตรีด้วยวิถีทางสายกลางทางการเมือง

สภาผู้แทนราษฎรเลือกนายกรัฐมนตรีด้วยวิจาณญาณที่ดีที่สุดของสมาชิกแต่ละท่านอย่างอิสระ ปราศจากอาณัติของการแบ่งข้างแบ่งขั้วใดๆ โดยรับฟังเสียงที่บริสุทธิ์และเชื่อถือได้ทางสังคม โดยคำนึงถึงผู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในการเป็นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะ ความสุจริต มีสติปัญญาสูง รับฟังผู้อื่น และสามารถสื่อสารสาธารณะอย่างมีสาระและสุนทรีย์ **การลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีให้ทำการลับหลายๆ รอบ จนได้มติเป็นเอกฉันท์** แบบสภาพระคาร์

ดินัลเลือกพระสันตะปาปา ที่วิหารซิสทีนวังวาติกัน ที่บางครั้งใช้เวลาหลายวันกว่าจะบรรลุความเป็นเอกฉันท์ ประชาธิปไตยแบบเอกฉันท์ก็ใช้ในทางพุทธ ไม่ใช่มีแต่ประชาธิปไตยเสียงข้างมาก ซึ่งแม้ภายหลังลงมติก็น่าจะแตกต่างกันต่อไป วิธีทางปัญญาสู่ประชาธิปไตยเอกฉันท์ได้

นายกรัฐมนตรีที่ได้จากการลงมติของ **สส.** ทั้งสภาอย่างเป็นเอกฉันท์ เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย เหนือการแบ่งแยกทุกชนิต จึงอยู่ในฐานะรวมคนในชาติ และมีอิสระในการสรรหาคนเก่ง คนดี มีสมรรถนะทางปัญญาสูง มาร่วมกันบริหารประเทศพาประเทศออกจากสภาวะวิกฤตได้

๘. วิธีทางสายกลางทางการเมือง จะพลิกสถานการณ์

จากร้ายกลายเป็นดีได้ในทุกด้านอย่างรวดเร็ว

อารยธรรมใดๆ เกิดจากวิธีคิดเป็นพื้นฐาน วิธีคิดที่ผิดในที่สุดจะพาอารยธรรมนั้นไปสู่สภาวะวิกฤต อารยธรรมตะวันตกที่ดูเสมือนดีเมื่อตั้งต้น บัดนี้กำลังวิกฤตมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะทำโลกเสียสมดุลในทุกมิติ วิธีคิดเบื้องหลังอารยธรรมตะวันตกคือการคิดแบบแยกส่วนแบ่งข้างแบ่งขั้ว

พระพุทธองค์ทรงค้นพบกฎความจริงของธรรมชาติ คือกระแสของความ เป็นเหตุเป็นผล ล้วนๆ ไม่ตายตัว ไม่แยกส่วน ไม่สุดโต่ง จึงมีชื่อเรียกว่า “ทางสายกลาง” หรือมัชฌิมาปฏิปทา คือการดำเนินบนเส้นทางสายปัญญา ประกอบด้วยความเป็นเหตุเป็นผลล้วนโดยไม่แบ่งข้างเป็นขั้ว

เมื่อนำวิธีคิดแบบทางสายกลางมาใช้กับทางการเมือง นอกจากจะทำให้ได้รัฐบาลที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้าง เหนือการแบ่งแยกเป็นข้างเป็นขั้ว และอยู่ในฐานะจะมีสมรรถนะทางปัญญาสูง ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังนำไปสู่ BBD (**B**road-**B**ased **D**emocracy) หรือประชาธิปไตยที่มีฐานกว้าง (ตามที่กล่าวถึงในบทความเรื่อง “การชุมนุมของนักเรียนและนักศึกษาแนวโน้มน่าดีสู่ BBD” ที่เผยแพร่ก่อนหน้านี้แล้ว) อันจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนานโยบายสาธารณะ อันเป็นกระบวนการที่ทรงพลังยิ่งในการพาประเทศไทยออกจากสภาวะวิกฤต

นอกจากนั้นเมื่อคนไทยทั้งชาติร่วมใจกันก้าวข้ามการแบ่งแยกทุกประเภทด้วยวิถีคิดทางสายกลาง คนทั้งประเทศจะสามารถร่วมกันทำสงครามเบ็ดเสร็จเอาชนะความยากจน และการขาดความเป็นธรรม (ดูหนังสือโดยผู้เขียนชื่อ “แผนสงครามเบ็ดเสร็จเอาชนะความยากจนและการขาดความเป็นธรรม”โดยสำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน)

เครื่องมือที่ใช้ในการขับเคลื่อนประเทศด้วยแนวทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทาพัฒนาประเทศไทย คือ **“การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning to action) ในสถานการณ์จริง”** ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลังยิ่ง ไม่ใช่วิธีการใช้อำนาจแบบเดิมๆ ซึ่งไม่ได้ผลแล้ว

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) ในทุกมิติ ตั้งแต่จิตสำนึก ความรู้สึกนึกคิด และสัมพันธภาพ ตลอดจนการจัดองค์กร จนเรียกว่าเกิดอารยธรรมใหม่แห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี สันติ สมดุล หรือประเทศไทยยุคศรีอาริยะ ทั้งนี้ด้วยแนวทางมัชฌิมาปฏิปทาพัฒนาประเทศไทย บนกฎทางสายกลางตามธรรมชาติที่ค้นพบโดยพระพุทธองค์